

سفرنامه پدروتیشیرا

به همراه

«ملوک هرمن»

وگزیده‌هایی از «شاهان ایران»

نوشته پدروتیشیرا

ترجمه به انگلیسی ویلیام اف. سینکلر
همراه با یادداشت‌هایی دیگر و مقدمه از دونالد فرگوسن

ترجمه به فارسی محمد آقا جری

نسیم باغیر
بندرعباس
پاییز ۱۴۰۲

سرشناسه	:	تیشیرا، پدرو، ۱۵۷۵-۱۶۴۰م.
عنوان و نام پدیدآور	:	Teixeira, Pedro سفرنامه پدرو تیشیرا به همراه (ملوک هرمز) و گزیده‌ای از (شاهان ایران) // نوشته پدرو تیشیرا؛ ترجمه به انگلیسی ویلیام اف سنکلا؛ همراه با یادداشت و مقدمه از دونالد فرگوسن؛ ترجمه به فارسی محمدآقاجری.
مشخصات نشر	:	بندرعباس؛ نسیم بادگیر، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	:	۲۸۴ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۹۴۳۶۱-۳-۴
فهرست‌نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	Relaciones: عنوان اصلی:
یادداشت	:	The travels of Pedro Teixeira, with his "Kings of Harmuz" and extracts from his "Kings of Persia", c1967 کتاب از متن انگلیسی با عنوان ۱۹۶۷ "Kings of Persia" his به فارسی برگردان شده است.
موضوع	:	تیشیرا، پدرو، ۱۵۷۵-۱۶۴۰م. -- سفرها -- ایران -- خاطرات
موضوع	:	Teixeira, Pedro -- Travel -- Iran -- Diaries
موضوع	:	ایران -- سیر و سیاحت -- قرن ۱۱ ق. Iran -- Description and travel -- 17th century جزیره هرمز -- تاریخ Hormuz Island (Iran) -- History
شناسه افزوده	:	سینکلا، ویلیام فردریک، مترجم
شناسه افزوده	:	Sinclair, William Frederick
شناسه افزوده	:	فرگوسن، دونالد ویلیام، مقدمه‌نویس
شناسه افزوده	:	Ferguson, Donald William
شناسه افزوده	:	آقاجری، محمد، ۱۳۴۹ - مترجم
رده‌بندی کنگره	:	DSR ۱۲۲۳
رده‌بندی دیویی	:	۹۵۵/۰۷۱۵۰۴۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۹۴۲۶۳۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	فیبا

انتشارات نسیم بادگیر

بندرعباس، بلوار امامت، امامت ششم، شماره ۵۹

۰۹۱۷۳۶۸۸۱۲۷

سفرنامه پدرو تیشیرا به همراه ملوک هرمز

و گزیده‌ای از شاهان ایران

پدرو تیشیرا

مترجم: محمد آقاجری

ویراستار: عبدالجلیل مرداسنگی

صفحه‌آرایی و طرح جلد: صدیقه غلامی

ناشر: نسیم بادگیر

لیتوگرافی و چاپ: کوثر لارستان

چاپ نخست: پاییز ۱۴۰۲

شمارگان: پانصد نسخه

بها: سیصد و پنجاه هزار تومان

اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی
استان هرمزگان

این کتاب با حمایت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی
استان هرمزگان چاپ و منتشر شده است.

فهرست مطالب

۷	.....	مقدمه مترجم
۱۰	.....	مقدمه اول: پدرو تیشیرا
۲۴	.....	مقدمه دوم: ورود انگلیسی‌ها و هلندی‌ها به خاورزمین برای نخستین بار
۶۰	.....	مقدمه سوم: کتاب تیشیرا
۶۶	.....	مقدمه ناخدا جان استیونس بر ترجمه کتاب‌های پدرو تیشیرا و مقدمه نویسنده بر کل کتابش
۷۰	.....	گواهی کلیسایی و مجوز چاپ
۷۱	.....	سفرهای پدرو تیشیرا، شرح سفر من از هند به ایتالیا
		فصل اول: درباره دلایل من برای این سفر، با شرحی کوتاه درباره سفر پیشین از هند به اسپانیا
۷۳	.....	از راه جزایر فیلیپین
۸۳	.....	فصل دوم: چگونه من گوآ را ترک کردم و به هرمز رفتم و از آنجا راهی بصره شدم اما بازگشتم
		فصل سوم: چگونه سفر دوباره من از هرمز و رفتن به رأس خلیج فارس و سپس سفر به
۸۷	.....	بصره از راه دجله و فرات
		فصل چهارم: چگونه عزیمت من از بصره از راه بیابانی و مسیر روزانه من تا زمان ورود به
۹۳	.....	مشهد علی
۱۰۷	.....	فصل پنجم: مشهد حسین(ع) و بنای آن و چگونه ورود ما بدان، گذر از دجله و ورود به بغداد
۱۱۴	.....	فصل ششم: درباره شهر بغداد
۱۲۲	.....	فصل هفتم: چگونه بغداد را ترک کردیم و دگربار از راه میان‌رودان به عانه بر کرانه فرات رفتیم

۱۲۹	فصل هشتم: درباره شهر عانه بر کرانه فرات
۱۳۵	فصل نهم: چگونه از عانه به راه افتادیم و از راه بیابانی راهی سُخانه شدیم
۱۴۴	فصل دهم: چگونه سُخانه را ترک کردیم و راه حلب را در پیش گرفتیم
۱۵۱	فصل یازدهم: شهر حلب
۱۵۹	فصل دوازدهم: چگونه حلب را ترک کردم و به اسکندرون رفتم
۱۶۵	فصل سیزدهم: چگونه از بندر اسکندرون به دریا زدیم و به جزیره قبرس رفتیم
۱۷۰	فصل چهاردهم: چگونه از قبرس به دریا زدیم و تا رسیدن به جزیره زانته چه برای ما رخ داد
۱۷۶	فصل پانزدهم: چگونه از زانته به راه افتادیم و به ونیز رسیدیم

پیوست‌ها

	پیوست اول: شرحی کوتاه درباره خاستگاه پادشاهی هرمز برگرفته از تاریخ آن نوشته تورانشاه شاه هرمز
۱۸۱	
۲۰۷	پایان تاریخ ملوک هرمز
۲۱۱	پیوست دوم: گزیده‌هایی از تاریخ شاهان ایران
۲۵۰	پیوست سوم: گزارشی کوتاه درباره مهم‌ترین استان‌های ایران
۲۵۶	پیوست چهارم: ترجمه شاهنامه تورانشاهی اثر گاسپار داکروز، کشیش دومینیکن
۲۶۵	یادداشت‌ها
۳۷۹	نمایه

۱	فصل اول: شرحی کوتاه درباره خاستگاه پادشاهی هرمز برگرفته از تاریخ آن نوشته تورانشاه شاه هرمز
۲	پایان تاریخ ملوک هرمز
۳	پیوست دوم: گزیده‌هایی از تاریخ شاهان ایران
۴	پیوست سوم: گزارشی کوتاه درباره مهم‌ترین استان‌های ایران
۵	پیوست چهارم: ترجمه شاهنامه تورانشاهی اثر گاسپار داکروز، کشیش دومینیکن
۶	یادداشت‌ها
۷	نمایه
۸	فصل اول: شرحی کوتاه درباره خاستگاه پادشاهی هرمز برگرفته از تاریخ آن نوشته تورانشاه شاه هرمز
۹	پایان تاریخ ملوک هرمز
۱۰	پیوست دوم: گزیده‌هایی از تاریخ شاهان ایران
۱۱	پیوست سوم: گزارشی کوتاه درباره مهم‌ترین استان‌های ایران
۱۲	پیوست چهارم: ترجمه شاهنامه تورانشاهی اثر گاسپار داکروز، کشیش دومینیکن
۱۳	یادداشت‌ها
۱۴	نمایه
۱۵	فصل اول: شرحی کوتاه درباره خاستگاه پادشاهی هرمز برگرفته از تاریخ آن نوشته تورانشاه شاه هرمز
۱۶	پایان تاریخ ملوک هرمز
۱۷	پیوست دوم: گزیده‌هایی از تاریخ شاهان ایران
۱۸	پیوست سوم: گزارشی کوتاه درباره مهم‌ترین استان‌های ایران
۱۹	پیوست چهارم: ترجمه شاهنامه تورانشاهی اثر گاسپار داکروز، کشیش دومینیکن
۲۰	یادداشت‌ها
۲۱	نمایه
۲۲	فصل اول: شرحی کوتاه درباره خاستگاه پادشاهی هرمز برگرفته از تاریخ آن نوشته تورانشاه شاه هرمز
۲۳	پایان تاریخ ملوک هرمز
۲۴	پیوست دوم: گزیده‌هایی از تاریخ شاهان ایران
۲۵	پیوست سوم: گزارشی کوتاه درباره مهم‌ترین استان‌های ایران
۲۶	پیوست چهارم: ترجمه شاهنامه تورانشاهی اثر گاسپار داکروز، کشیش دومینیکن
۲۷	یادداشت‌ها
۲۸	نمایه

مقدمه مترجم

آنچه که در ادامه تقدیم خوانندگان گرامی می‌شود، ترجمهٔ چند اثر به قلم پدرو تیشیرا (۱۶۴۵؟-۱۵۶۳)، جهانگرد پرتغالی است که در اوایل سال‌های سدهٔ شانزدهم چند سالی را در ایران سپری کرد، فارسی را نیک فرا گرفت و گزیده‌ای از یکی از اسناد مهم تاریخی ایران، شاهنامهٔ تورانشاهی، را به پرتغالی بازگرداند، سندی که اصل فارسی آن از میان رفته و همین امر، ترجمهٔ وی را اهمیتی صد چندان می‌دهد. این اثر گران سنگ دربردارندهٔ اطلاعات ارزشمندی دربارهٔ حضور ایرانیان در جزیره‌های خلیج فارس، و حتی کرانه‌های عربی آن، و سندی است در رد ادعای آنان که منکر حضور دیرینهٔ ایرانیان در این نواحی هستند و به دستاویز این ادعا، مدعی شده‌اند. نام‌های نژاده و کهن پارسی ملوک هرمز، سروده‌های پارسی ایشان، جاینام‌های پارسی و از همه مهم‌تر شاهنامهٔ پارسی زبان آنان، که نامی بسیار آشنا و گوش‌نواز دارد، همگی از حضور دیرینهٔ ایرانیان در هر دو کرانهٔ خلیج فارس گواهی می‌دهند، هرچند، ادامهٔ این اثر شرح دردناکی است از دست‌اندازی بیگانگانی از آن سوی دنیا، که در زمان خود تأثیرات ویرانگری بر جنوب ایران بر جای گذارد که حتی ریشه‌کن‌سازی آنان نیز اوضاع را به روال پیشین باز نگرداند. ترجمهٔ دیگری نیز از شاهنامهٔ تورانشاهی به قلم گاسپار دا کروز وجود دارد که بسیار خلاصه‌تر از ترجمهٔ تیشیرا است، با این حال، مترجمان انگلیسی آن را در انتهای این اثر آورده‌اند.

درباره خود تیشیرا مترجمان انگلیسی کتاب توضیحات مشروحی آورده و زیر و بم زندگی او را تا جای ممکن کاویده‌اند، چنانکه در این مقدمه کوتاه نمی‌توان بر گفته‌های ایشان درباره وی چیز دیگری افزود، جز اینکه او ظاهراً دلبستگی ویژه‌ای به ایران داشته است و خواسته یا ناخواسته، ضامن بقای یکی از مهم‌ترین اسناد تاریخی درباره خلیج همیشه پارس شده است.

تیشیرا افزون بر ترجمه شاهنامه تورانشاهی، دو سفرنامه نیز از خود به یادگار گذاشته است، که یکی از آنها شرح سفر دور و دراز وی از هند به ایتالیا است که با گذر از جزایر فیلیپین و قاره آمریکا انجام شد، و سفر دیگری که ضمن گذر از هند، جزیره هرمز، بصره و بغداد، شهرهای مقدس در خاک عراق، به بندر اسکندرون منتهی شد و مابقی آن تا اروپا از راه دریا ادامه یافت. این سفرنامه گرچه ارتباط مستقیمی با ایران ندارد، اما اطلاعات ارزشمندی، به ویژه درباره شهرهای مقدس عراق در بر دارد.

جهانگرد پرکوش ما، همچنین خلاصه‌ای از تاریخ روضه الصفای می‌خواند، و عمدتاً مطالب مربوط به ایران، را نیز به اسپانیایی ترجمه کرد، که البته تنها برای اقناع خوانندگان اروپایی بوده است که در آن روزگار، به سبب اهمیت ایران در کاستن از فشار ترکان عثمانی بر اروپا، به کشور ما علاقه‌مند شده بودند، و آن ترجمه ظاهراً چنان نیک اقبال بود که بعدها جان استیونس آن را به انگلیسی باز گرداند. بدیهی است که ترجمه تاریخ می‌خواند، برخلاف شاهنامه تورانشاهی، اثری نیست که برای خواننده ایرانی، که متن اصلی آن را در دسترس دارد، کششی داشته باشد، اما به گفته ضیاء ابراهیمی، ترجمه تیشیرا «نخستین اقدام برای ایران محوری تاریخی بود و او تاریخ همه دوره‌های ایران را، برخلاف سنت تاریخ‌نویسی در خود این کشور، در اثری واحد گرد آورد.» تیشیرا، ضمن این ترجمه، گاه اطلاعات پراکنده ولی ارزشمندی درباره میهن ما آورده است که مترجمان انگلیسی در مواردی آنها را ترجمه کرده‌اند و شماری را هم فرو گذاشته‌اند، که این موارد نیز با استفاده از ترجمه استیونس به فارسی بازگردانده و همه آنها با قید «میانگویی» در این ترجمه گنجانده شد.

مترجمان انگلیسی در ابتدای کتاب مقدمه ارزشمندی درباره درگیری‌های دولت‌های استعماری اروپا در آسیا آورده‌اند که در جای خود ارزش کتاب مستقلی را دارد و حاوی اطلاعات پر بهایی از دوران متقدم استعمار در خاورزمین است؛ زمانی که اسپانیایی‌ها و پرتغالی‌ها در این سرزمین‌ها یکه‌تازی می‌کردند و انگلیسی‌ها و هلندی‌ها تازه دست به کار شده بودند تا هیمنه آنها را به چالش کشند، روزگاری غریب که انگلیسی‌ها به دوستی با مسلمانان شهره بودند!!

نکته دیگر درباره این اثر این است که نام‌های افراد و جاینام‌ها در متن اصلی تیشیرا به شدت

تصحیف شده‌اند، که البته چنین چیزی برای آن روزگار عجیب نیست. مترجمان انگلیسی سخت کوشیده‌اند که تا جای ممکن این نام‌ها را تصحیح کنند و از نقشه‌های روزگار خود استفاده بسیاری برده‌اند و به بسیاری از منابع رجوع کرده‌اند تا از موارد مبهم رازگشایی کنند. پی‌جویی‌های مترجم اصلی، ویلیام سینکلر، سرانجام چنان دامنهدار شد، که عمر او کفاف نداد شاهد به بار نشستن زحماتش باشد، و کار نیمه‌تمام او را دانشور گرانیمایه دیگری، دونالد فرگوسن به پایان رساند و در نهایت پانوشته‌های این دو فرزانه به تنهایی نزدیک به یک‌سوم حجم کلی اثری را شامل شد که ترجمه آن در اینجا تقدیم خوانندگان گرامی می‌شود. با این وجود، و علی‌رغم اینکه مترجم فارسی کتاب نیز در حد بضاعت اندک خود کوشید در این باره روشنگری کند، باز برخی جاینام‌ها و نام شماری از افراد مبهم مانده است. امید است که خوانندگان کتاب این کاستی‌ها را، در پرتو غنای اسنادی آن نادیده نگارند.

در پایان لازم می‌دانم از آقای عبدالجلیل مرداسنگی، که در این روزگار وانفسا خود پیگیر چاپ این اثر شدند، سپاسگزاری کنم، باشد که خداوند همواره ایشان را در خدمتگزاری به فرهنگ و تاریخ این مرز و بوم کامیاب بدارد.